

Bowling for Columbine

Den 20 april 1999 sköt två elever, Eric Harris och Dylan Klebold, ihjäl tolv skolkamrater och en lärare på Columbine High School i Littleton, en förstad till Denver. Hos filmaren Michael Moore utlöste händelsen frågor kring amerikanernas attityd till vapen och han bestämde sig för att undersöka varför USA, trots att det kulturellt liknar så många andra länder, har så överlägset många fler döds-skjutningar per år. Dokumentären *Bowling for Columbine* blir ett associativt sökande efter den våldsamma amerikanska själen.

Rekommenderad för gymnasiet

En filmhandledning av
LOUISE LAGERSTRÖM

Handling

Moore inleder sin odysseé med att kliva in på en bank i sina forna hemtrakter i Michigan. Där kvitterar han enkelt, efter att ha intygat att han inte är kriminellt belastad, ut ett jaktgevär som bonus för att han öppnar ett konto. I trakten möter han också "The Michigan Militia", en uniformsklädd grupp bestående av vanliga medborgare som betonar att de beväpnat sig av ansvarskänsla. När stat och myndigheter sviker gäller det att se om sig och de sina. Detta anser också eko-bonden James Nichols, bror till Terry Nichols, en av dem som dömts för "oklahombombningen" våren 1995 där 160 människor dödades. En 44 Magnum under huvudkudden är det bästa sömnmedlet och vetskapen om att man kan hantera den, en livförsäkring.

Littleton, som på ytan verkade vara den perfekta medelklassidyllen, kom i och med dödsskjutningarna plötsligt att stå för något helt annat än trygghet och grannsamverkan. Moore undrar om närheten till krigsflygbasen Oscoda eller det faktum att den unge Eric Harris far flög bombplan under Kuwaitkriget påverkade honom att mörda sina skolkamrater. Eller var det närvaron av vapenindustrin Lockheed Martin? Den PR-ansvarige på fabriken vill dock inte se ett samband mellan tillverkningen av massförstörelsevapen och de

En aspekt av amerikansk kultur – för ett nyöppnat bankkonto kvitterar man ut ett nytt gevär!

ungas våldsamma beteende. I vårt fall handlar det om en sansad vapenpolitik, menar han. Inte släpper vi bomber på någon bara för att vi är arga.

I nästa sekvens visar Moore journalfilmsmaterial som han menar tyder precis på motsatsen. Den amerikanska utrikespolitiken beskrivs som en evig räkka av vapenleveranser, politiska interventioner, våld och död. Moore spinner vidare på sambanden mellan de stora politiska skeendena och den enskilda individens tendens att se våld som en lösning.

Att medierna spelar en stor roll i hur amerikanerna formar sin världsbild, är en av Moores teser. I autentiskt material bestående av filmer från övervakningskamerorna i biblioteket på Columbine High, och i ljudupptagningar från larmcentralen gör sig medierna bokstavligen påmind då de ringer och blockerar linjerna till nödsituationsnumret i sin jakt på nyheter.

Tio dagar efter dödsskjutningen håller NRA (National Rifle Association) kongress i Littleton. Vapenentusiaster applåderar föreningens talesman, skådespelaren Charlton Heston, som pläderar för rätten att bära vapen. Utanför kongresshallen möter vi upprörda motdemonstranter, bland andra föräldrar till offren från

massakern.

Samtidigt efterlyser man syndabocker. "Experterna" har svaret; våldsfilm, videospel, tv, underhållning, samhället, frånvarande föräldrar, leksaksvapen och droger! Buden varierar. Men många är eniga om att det också måste vara rockartisten Marilyn Mansons fel eftersom det var känt att han var en av Harris och Klebolds favoritartister. Moore söker upp Manson som välartikulerat gör bedömningen att i ett komplext sammanhang är hans ansikte lätt att hänga ut som sinnebild för allt man fruktar.

Kanske lyssnade ingen på Eric och Dylan? Två flickor som gick i samma bowlingklass tyckte att de var underliga, osociala och destruktiva i sin bowlingteknik. Om de nu gick och bowlade innan morden, kan då inte själva sporten utgöra en utlösande faktor till våldshandlingar, tänker Moore med ironisk underton.

Börjar man att se sig om i världen blir amerikanernas benägenhet att ta till vapen än mer obegriplig. Moore besöker Canada. En jaktation där det finns vapen i var mans hem men där dödsdjutningsstatistiken är försumbar. Människorna är till och med så trygga att de ibland låter ytterdörren stå olåst, också i miljonstäder som Toronto. När kultur och beteende inte skiljer sig nämnvärt åt måste

alltså svaren sökas annorstädes.

I USA's våldsamma historia kanske? I en tillspetsad animerad sekvens visas en komprimerad version. Från att de engelska pilgrimerna mötte urinnevånarna "the injuns" fram till de svartas frigörelse har de vita i sin jakt på trygghet eskalerat sitt vapeninnehav samtidigt som de inte känner sig ett uns tryggare. Snarare tvärtom.

Moore börjar skönja en nationell paranoia, underblåst framför allt av media. Här är hotet utifrån ständigt närvarande och hetsar amerikanerna till bunkring, införskaffande av gasmasker och inte minst vapen. Dessutom fokuserar medierna också allt mer på bevakning av kriminalitet, även om det i verkligheten inte finns en motsvarande ökning av antalet faktiska brott.

Den vita majoriteten fruktar den svarta minoriteten när de istället borde få upp ögonen för de verkliga farorna som miljöförstöring och det faktum att nästan varenda granne i deras välbeställda förort har ett vapen hemma. Medias intresse är riktat mot spektakulära biljakter, etniska gängbråk och skottväxlingar. Tv-producenten bakom den populära dokumentära polisserien *Cops* säger att det inte skulle tilltala tittarna om man skulle bevaka exempelvis ekonomisk brottslighet. Det är inte tv-mässigt.

Våld har blivit underhållning och medierna vädrar död och olycka ofta långt innan tragedin är ett faktum. Sålunda var de snabbt på plats med indignerade reportage när sexåriga Kayla Rolland sköts ihjäl av en jämnårig pojke i Moores hemstad Flint. En gudsförgäten håla som ingen reporter gjort sig besvär med att utforska tidigare. Moore däremot hävdar att det handlar om ett uppluckrat eller obefintligt socialt skyddsnät och en utbredd segregering.

Paniken efter den 11 september fick vapenförsäljningen att rusa i höjden. Affärskedjan K-Mart bekräftar att den gick upp med 70%. En lukrativ "business" med en stark lobby i ryggen. Det blir därför något av ett David och Goliat scenario Moore ställer upp när han tar med sig två av eleverna från Columbine som skadades av kulor från K-Mart. Delegationen ber dem att sluta upp med försäljningen av just den ammunitionen. Förvånansvärt nog lyckas man!

Som avslutning på sitt sökande beger sig Moore hem till Charlton Heston. Som livstidsmedlem i NRA väcker Moore till en början inga misstankar. Men när han ställer Heston mot väggen och undrar om han inte borde be om ursäkt för att han liksom i Columbine var tvungen att dyka upp i Flint med NRA och hålla ett "pro-gun rally" så kort efter den lilla

flickans död, då tröttnar skådespelaren och går sin väg. Moore lämnar ett foto av sexåriga Kayla vid husets garageuppfart.

Moore går ut i det "verkliga livet" igen där folk till och med dödar varandra vid bowlingbanan. Allt verkar falla tillbaka till det som hände i Columbine konstaterar han.

Vapen och attityder i USA

Är vi en nation av vapengalningar, eller är vi bara galna? Detta är frågan Michael Moore ställde sig efter dödsskjutningarna på Columbine High. Hur kommer det sig att medborgarna i en nation som beväpnat sig med en kvarts miljard handeldvapen ändå inte känner sig trygga utan skjuter ihjäl varandra i mångdubbelt större utsträckning än folk i andra länder.

Moore besöker en "vapenintresserad" milisgrupp i Michigan som enligt sig själva varken är fascister, fundamentalister, extremister eller rasister. De är bara "vanliga" medborgare som fullföljer en amerikansk tradition, att vara beväpnad. De, liksom Charlton Heston, hänvisar till den amerikanska konstitutionens andra tillägg som ger medborgarna rätt att inneha vapen. De anser det dessutom vara en plikt att försvara sig och de sina, och allmänheten i stort. Allt annat är ansvarslost.

Under det fortsatta resonemanget visar det sig inte bara handla om rätten att inneha vapen. Det tonar även fram en bild av allmänt missnöje och misstro mot myndigheterna och en stat man inte längre litar på. Brodern till en av oklahomabombarna antyder att det är ett alternativ att ta lagen i egna händer när man känner sig förorättad av staten. "But you always must keep a sword handy for when the pen fails."

Omgivningen påverkar naturligtvis värderingar, självbild och synen på samhället. Moore ser flera bidragande orsaker till att man ser våld som en naturlig del av livet och vapen som en problemlösare. Han antyder till exempel möjligheten att det har betydelse om man liksom de unga mördarna bor nära en flygbas eller fabrik som tillverkar massförstörelsevapen. Den PR-ansvarige på Lockheed Martin, världens största vapentillverkare, ser inte kopplingen som Moore antyder. "Vi tillverkar missiler som skall skydda oss från yttre aggressioner. Vi bombar inte bara i ren ilska."

I sekvensen som följer ser vi en exposé över amerikansk utrikespolitik som Moore menar tyder på motsatsen. Från 1953 då USA avsätter Irans premiärminister och i stället installerar den USA-vänlige Shahen, Vietnamkriget och skapandet av diktaturer i ett flertal sydamerikanska

stater som Chile, El Salvador och Iran-contras-affären i Nicaragua. Husseins Irak får stöd i kriget mot Iran men angräps under Gulfkriget. CIA hjälper talibanerna i Afghanistan mot sovjetockupationen, en inblandning som slår tillbaks mot USA när Usama Bin Ladens nätverk slår till mot World Trade Center och Pentagon.

En våldsam utrikespolitisk historia alltså. Men enligt Moore framhävs den sällan som något problem eller som upphov till våldsamma tendenser på hemmaplan. Den egna blodiga historien får däremot ofta bära ansvar för att amerikanerna har så mycket vapen och så gärna använder dem. Nu är deras historia inte blodigare än någon annans, men den har genererat större rädslor och mer vapen i en uppåtgående spiral. I grunden, menar Moore, handlar det om den vite mannens rädsla för att tappa makten, kontrollen och övertaget gentemot USA's minoriteter.

För honom blir det tydligt att den 11 september 2001 har utlöst en protektionism av enorma proportioner. En president som talar om "evildoers", åberopar hämnd och utan tvekan höjer de militära anslagen sänder signaler till den egna befolkningen att våld är ett sanktionerat sätt att lösa konflikter.

Samma dag som Eric och Dylan sköt ner elever i Columbine ägde NATO:s mest intensiva bombningar i Kosovo rum. För Moore är detta mer än ett sammanträffande. President Bill Clinton fick under en och samma kväll förklara att NATO bombar serbiska mål i hopp om att minimera att oskyldiga kommer till skada, samt be nationen förenas i en bön över de dödade i Littleton.

★ Att ha en skarpladdad pistol under huvudkudden eller en M16 på nattduksbordet ser många i filmen som en självklarhet. De hänvisar gärna till konstitutionen då de ifrågasätts av vapenmotståndare. "From my cold dead hands!" är en favoritslogan Heston använder sig av (ungefär "över min döda kropp"). Liksom friheten att röra sig fritt inom deras "land of the free, home of the brave" (de sista två raderna ur den amerikanska nationalsången). Fundera över hur han och likasinnade resonerar och försvarar sin rätt?

Mediernas roll – att hålla rädslan vid liv

"Anger does well. Hate does well. Violence does well. Tolerance, understanding, learning to be different than last year does less well." Publiken är helt enkelt inte intresserad av annat. Så krasst uttrycker sig producenten bakom

den populära docutainmentserien *Cops* på frågan om han inte skulle kunna fokusera sin show på annat än brott och våld.

I Moores jakt på orsaker till amerikanernas vapenvurm spretar teorierna åt flera håll. Men av överordnad betydelse är, enligt Moore, en kollektiv paranoia flitigt underblåst av medierna. Överallt lurar fienden i form av mördarbin, naturkatastrofer, Y2K-hotet (den stora datorkraschen vid millennieskiftet som aldrig ägde rum). Kaos och undergång gör sig ständigt påmind och hetsar befolkningen till hamstring, barrikadering och andra "precautions".

Det gamla vanliga hotet från mördare, rånare och våldtäktsmän har sedan den 11 september förstärkts med ondskans axelmakter som nu hotar hela nationen. President Bush blir knappast längre ifrågasatt av någon då han prioriterar ökade anslag till försvaret på bekostnad av inrikespolitiska reformer för bättre skola och sjukvård.

Media påverkar samhällets värderingar på flera sätt. Dels ser man till att alltid vara på plats när "det" händer. I de autentiska ljudupptagningarna från larmcentralen vid skottlossningen i Columbine blockerar nyhetsreportrar larmcentralens (tjänstvilliga) växeltelefonist för att vara först.

Vid den lilla flickans död i Flint radar journalister upp sina bussar och gör tårdrypande reportage. När kameran inte är på är det dock reporterns brist på hårspray som är den stora tragedin. Och när Moore besöker Los Angeles står det klart att stadens reportrar arbetar efter devisen "Always go with the gun". Där det finns vapen inblandade finns publikmässigt tv. Våld är underhållning. "If it bleeds it leads."

Författaren Barry Glassner som skrivit boken "The Culture of Fear" intervjuas av Moore och förklarar att färsk statistik talar om att bevakningen av mord i landet har gått upp med sexhundra procent under det att antalet faktiska mord är relativt konstant. Det visar var medierna lägger tonvikten. Dessutom har medierna en tendens att demonisera svarta och andra minoriteter vilket ger intrycket av att de står för i princip all brottslighet.

Skulle man ta till sig alla faror som tv kablar ut dygnet runt i USA skulle det vara omöjligt att gå utanför dörren. Medborgarnas säkerhet är ständigt ifrågasatt och för säkerhets skull är det bäst att vidta egna åtgärder innan något händer.

★ Hur agerar medierna enligt Moore? Det finns sällan ett gediget researcharbete eller något intresse av fördjupning kring de fall man bevakar. Ingen brydde

sig till exempel om att undersöka hur levnadsförhållandena såg ut för den sexårige pojke som sköt Kayla. Varför är man sällan intresserad av de bakomliggande orsakerna? Vad är god journalistik?

★ Fundera över vilka behov serier av typen *Cops* och *Efterlyst* fyller. Hur riskerar publikens världsbild att formas utifrån de bilder de ser? Fundera vidare över mediernas roll i skapandet av en befolknings paranoida inställning utifrån Moores resonemang. Hur ser det ut i Sverige? Vår television liknar ju allt mer den amerikanska.

★ Terrorattacken den 11 september var en verklig tragedi för USA. Ett nytt hot har tornat upp sig som naturligtvis också måste tas på allvar. Hur skall medierna kunna hålla balansen mellan information och skräckpropaganda, mellan objektiv nyhetsförmedling och kränkt nationell stolthet?

Paradoxa och mediala syndabocker

Om vapen var en garanti för trygghet skulle USA vara ett av de tryggaste platserna på jorden, en paradox bland andra i det motsägelsefulla förhållandet mellan amerikanerna och deras säkerhet. Moore inleder sin film med en betraktelse över sitt land där bonden gör sina sysslor, mjölkbudet delar ut mjölk, presidenten bombar ännu ett land han inte kan uttala namnet på och ungdomar går och bowlar för att sedan skjuta ihjäl sina kamrater. Allt "as american as apple pie."

Det blir tydligt att många amerikaner inte själva ser samband mellan vapentillgång och risken att bli skjuten. Farligheten ligger i allt utom i själva vapnet. Från presidenten som hävdar att man bombar med sådan precision att risken att skada oskyldiga är minimal till Charlton Heston som skryter med att NRA spenderar miljoner för att lära femåringar att de skall rusa ut ur rummet då de ser en pistol. Samtidigt vill de mest ivriga vapenförespråkarna gärna se det barnet, som råkat skjuta, hängt.

Skolorna återopade nolltolerans efter Columbine men visste inte var gränserna skulle dras och varnade och avstängde elever för "förseelser" som att vifta med en kycklingbit eller ett pappersplan. Och hur barockt är det inte i våra ögon att en bank samtidigt är en licenserad vapenhandlare utan att någon ser risker i det.

Efter columbinemorden lät inte förslagen på möjliga syndabocker vänta på sig. Vem skulle klandras? Föräldrarna? South Park? Videospel? Underhållning? Samhället? Leksaksvapen? Satan låg bra

till att få skulden men var inte lika konkret som Marilyn Manson! Särskilt den religiösa högern var övertygad. Och Manson ställde in flera konserter efter mordet då det framkommit att pojkarna brukade lyssna på hans musik.

Manson visar sig inte särskilt förvånad över att man valde honom. Det är så lätt att slänga fram en bild på ett ansikte som själva sinnebild för ondskan och det alla fruktar. Den Manson som Moore möter framstår som en seriös artist och välformulerat analyserar sin egen roll som syndabock. Han tvivlar emellertid på att han skulle ha så stor makt. Det enda någon kan frukta från mig är att jag säger vad jag tycker. Det kan ju skrämman en del. Men jag tror presidenten har större makt och inflytande, säger han inte utan ironi.

★ Moore menar att media, multinationella företag och politiker har lyckats skrämman allmänheten så bra att de slutat fråga sig varför de är rädda. Diskutera och kritisera hans teorier. Kan ni känna att det finns odefinierade hot i er omgivning som påverkar er? Hur har de i så fall uppstått? Manson talar om konsumtion och rädsla i växelverkan för att göra människor passiva. Är det något ni reflekterar över? Vem skulle ha intresse av att ungdomar inte ifrågasätter sin situation?

Vuxenvärlden har alltid sökt syndabocker när de tycker den yngre generationen uppvisar ett beteende de inte förstår. Jazzen fick skulden på sin tid, Beatles på sin och Motorsågsmassakern ansågs på 80-talet skapa våldstendenser och psykiska störningar hos svenska ungdomar. Röda Korsets undersökning, som senare hänvisas till i handledningen, visar att 94 procent tror att dataspel, tv och liknande ökar våldet i samhället. Men det finns fortfarande inte någon forskning som visar att så är fallet. Det handlar alltså om åsikter och föreställningar.

★ Fundera över varför just kulturella yttryck som rock- och hip hop-artister eller dataspel och filmer är så tacksamma måltavlor för moraliska banbullor. Hur kommer det sig att man mer sällan söker svaren i politiken eller i samhällsstrukturen som ändå torde vara det som mest formar individens förutsättningar? Manson verkar vara en välformulerad person. Varför har media inte velat framhäva den bilden? Vem har intresse av att han framställs som demonisk, farlig och mystisk?

Våldets strukturella orsaker
Tillgången på vapen i var mans hem

Mr Moore utrustad till tänderna.

tycks vara en konkret risk. Men när Moore vänder sig mot grannlandet Canada och finner att de är lika benägna att ha vapen hemma blir han förvånad. Statistiken talar sitt tydliga språk. USA 11 126 dödsskjutningar per år, Canada 165. Om Canada skulle ha samma antal dödsskjutningar per capita som USA skulle siffran ligga runt 2000. Mer än 10 gånger så många alltså. Canada har liknande arbetslöshetssiffror och invandring, och ungdomen konsumerar våldskultur i lika hög grad.

Moore för ett resonemang kring strukturella orsaker i själva samhällssystemet. I jämförelse med Canada är det amerikanska välfärdssystemet i det närmaste obefintligt. Moore frågar en man som kommer ut från en akut-mottagning vad hans behandlig kostar. Ingenting blir svaret. Canada har en väl utbyggd statligt finansierad sjukvård, äldreomsorg och utbildning, och detta sociala skyddsnet har skapat en grundtrygghet i Canada som, enligt Moore, gör att människor i stort litar på varandra. Ingen vinner om inte alla vinner är en väsensskild inställning från Amerikas armbågsmentalitet.

Ett belysande exempel på vad denna skillnad konkret medför är dödsskjutningen av den sexåriga flickan i Flint. Bakom tragedin finner vi en ensamstående mamma som tvingas betala tillbaka sitt socialbidrag via ett underbetalt beredskapsarbete en och en halv timmes bussfärd hemifrån och, dessutom, för sin överlevnad tvingas arbeta på den lokala godisfabriken.

Det vill säga att arbetslöshet, fattig-

dom och en förälder som, i en situation som närmast liknar livegenskap, tvingas lämna bort sitt barn var de förödande omtändigheter som ledde till tragedin.

Moore's konklusion är att ett samhällssystem där man kraftigt minskar dessa omständigheter, dvs ett samhälle med en fungerande välfärd för alla, minskar också risken för liknande tragedier.

Som Moore ser det finns det tydliga samband mellan de större politiska och sociala sammanhangen och den enskilda individens värderingar och handlingsmöjligheter. Men politiker, industrier eller andra maktstrukturer ställs aldrig ansvariga varken för det ökande våldet eller den destruktiva attityden hos unga.

★ Diskutera dessa samband och i vilken mån ni finner hans ganska långtgående paralleller rimliga.

Ett desperat försök att få uppmärksamhet

”Jag vet att det låter fånigt, men det hade liksom varit en egogrej att veta att jag var nummer ett på någonting i Oscoda.” DJ som med hjälp av ”The Anarchist Cookbook” lyckats tillverka små brandbomber av hemmagjord napalm beklagar sig för Moore att han bara stod som tvåa på listan över elever som misstänktes kunna utföra bombdåd mot sin skola.

Hur underligt det än verkar ligger det i linje med vad Matt Stone, en av upphovsmännen bakom succén *South Park*, som själv växte upp i Littleton, betonar. Ungdomar vill bli sedda och bekräftade i skolan. Ungdomstiden är svår som den är och om lärarna dessutom har en destruktiv och nedlåtande attityd kan formlen av en människa bli förödande. Mycket av hopplösheten och det dåliga självförtroendet står att finna i bristen på framtidstro och att skoltiden känns statisk. Får man sig itutat att man är en förlorare kan ilska och maktlöshet anta våldsamma uttryck när den kommer till ytan.

Marilyn Manson får frågan av Moore om vad han skulle vilja säga till ungdomar om han fick chansen. Ingenting, svarar han och fortsätter; ”Jag skulle lyssna på dem. Det låter kanske som en enkel lösning men om någon vuxen hade tagit sig tid att lyssna på Eric och Dylan kanske katastrofen hade kunnat hejdas.”

★ Fundera över vikten av att som ung bli sedd av sina kamrater, lärare och

andra vuxna. Ger de vuxna tillräckligt av sin tid för att lyssna på ungdomar? Har ni någon som lyssnar på er?

★ Att ta till våld är ett desperat försök att få uppmärksamhet. För DJ är det enda sättet att visa att han behärskar något och därigenom kan bli bekräftad. Negativ uppmärksamhet är bättre än ingen alls. Kan vi förstå att vissa unga människor tar till så drastiska metoder som mord för att överhuvudtaget märkas?

Svenska vapenattityder

Röda Korset i Sverige genomförde i maj 2002 en undersökning om attityden och tillgängligheten till handeldvapen i vårt land. Undersökningen visar ett betryggande avståndstagande från innehav av vapen hos den svenska allmänheten. 91 procent tror att brottsligheten ökar om fler bär vapen och 98 procent anser att skjutvapen inte är ett bra sätt att lösa konflikter. Att det finns en ökad, framför allt illegal, tillgång på vapen är dock allmänt känt. Fem procent svarade att de blivit hotade med vapen någon gång.

★ Diskutera hur attityden ser ut runt omkring er. Håller den på att förändras? Har ni själva kommit i kontakt med vapen? Är det lätt för en ung person att få tillgång till vapen?

★ Diskutera hur USA skiljer sig från till exempel Sverige när det gäller vem som skall stå för medborgarnas beskydd och hur synen på individen och dess ansvar i grunden är olika. Upplever ni att denna attityd är på väg att förändras även i Sverige?

Filmens berättarstruktur

I *Bowling for Columbine* finns tre sekvenser som åskådliggör hur Moore blandar olika stilmedel i sitt dokumentära filmberättande. I filmens början ser vi ett montage av journal/tevebilder, texter och en berättarröst. Med breda penseldrag beskrivs USA:s efterkrigspolitik som hårdfört imperialistisk. En politik som utan tvekan stöder vilken korrupt regim som helst, bara amerikanska intressen gynnas.

Det andra är den korta animation (av animatörerna bakom *South Park*) som på ett infamt elakt och roligt sätt skildrar den vite amerikanske mannens paranoia inför indianer, svarta och etniska minoriteter, och därför ”tvingas” beväpna sig.

Det tredje stilmedlet är en skakande sekvens av hyperrealism. Vi får via övervakningskamerorna följa hur

dödsskjutningarna i Columbine gick till samtidigt som vi på ljudbandet tar del av förvirringen och desperationen på larmcentralens radio.

Dessa egna intervjuer samt inklipp av alltifrån gamla upplysningsfilmer om vapensäkerhet till reklamfilmer för automatvapen med blondiner i bikini. Allt för att understödja den tes Moore driver. Och, vilket skall betonas, för att skapa en underhållande film. I detta närmast hysteriska bildflöde finns mycket lite tid för eftertanke och det finns inte ett spår av tvekan i Moores argumentation.

Moores arbetsmetod är annars generellt att inte ha någon metod utan att improviserat följa de idéer han får. Allt filmas med en liten DV-kamera utan omtagningar eller pålagt ljud, allt är (sågs vara) autentiskt. Detta kan tyckas extra paradoxalt när slutresultatet känns så oerhört komplext och verkligheten så välregisserad för regissörens syfte. *Bowling for Columbine* är ett ytterst mångbottnat collage av associativa illustrationer till ett aldrig upphörande resonemang.

Moore påstår inte heller att han förhåller sig objektiv, han driver sin vinkel stenhårt och hela filmen blir mer eller mindre en bekräftelse på hans egna teorier.

Han exponerar sin egen person ohämmat och griper in i filmens händelser. Särskilt tydligt blir det i de scener när två elever som skadats vid Columbine och som nu i sällskap med Moore skall få K-Mart-kedjan att upphöra med försäljningen av ammunition till lätta handeldvapen.

Moores intervjuteknik är både säregen och drastisk och får beskrivas som en slags journalistiska gerillaattacker. Oftast dyker han upp oanmäld, suger tag i de som skall intervjuas med en igels envishet och ger sig inte förrän han har fått ut vad han vill. Med sin lufsiga, lite aningslösa uppsyn framstår han som inte det minsta hotfull och med sina uppriktiga frågor verkar han närmast naiv.

Detta gör att personerna han möter är uppseendeväckande ärliga och han driver de att avslöja saker utan att de märker hur det går till. Samtidigt säger hans mimik och sarkasm tydligt vad han egentligen tycker.

Moores sätt att hårdra sina teser, konsekvent ironisera över vapenromantiken och driva med paranoian i *Bowling for Columbine* är onekligt effektivt och underhållande. Men eftersom han inte låter personer med en mer moderat inställning till vapen

komma till tals blir det svårt att skapa sig en helhetsbild.

★ En del av karaktärerna framstår för oss som lätt karikerade, nästan förlöjligade. Är detta ett problem eller är det ett logiskt resultat, d v s skapas komiken av att de har en så diamentralt annorlunda syn på de frågor som filmen tar upp?

★ Kan det slå tillbaka mot filmen att den är så strikt subjektiv? Kan man, och bör man tvivla på Moores uppgifter? Vad blir effekten av att han själv är så synlig? Han lyckas trots allt med att få en affärskedja sluta sälja ammunition och tidigare har han med en annan dokumentär i förlängningen medverkat till att Nike upphörde med barnarbetare i sina fabriker.

Journalisten Michael Moore

Michel Moore är en av USA's märkligaste mediapersongligheter. Han blev rikskändis 1989 med sin dokumentärfilm *Roger och jag*. Filmen handlar om hans gamla hemstad Flint vars existensmöjligheter i princip slogs ut när General Motors, trots att Flint-fabriken genererade miljardvinster, i stället utlokaliserade produktionen till Mexico och Indonesien. Filmens bärande idé var att skildra hur Moore jagade GM's VD Roger Smith under nästan ett helt år och hur han till slut lyckas konfrontera honom med konsekvenserna av nedläggningen.

Moore har tre ämnen som han ofta återkommer till. Den råa kapitalismens förödande effekter på den lilla människans liv. Den amerikanska utrikespolitiken som han beskriver som cynisk och seglande under falsk frihetsflagg när den i själva verket lieerar sig med vilken blodtörstig diktator som helst bara det gynnar egna intressen som inte sällan stavas olja. Det tredje är de amerikanska mediernas skeva skildring av etniska, religiösa eller sexuella minoriteter och denna mediabilds resultat, en grasserande rädsla hos den vita medelklassen.

I mitten av 90-talet skapade Moore den kontroversiella tv-showen *TV-Nation*. Ett satirisk och Emmybelönad docutainment-reportageserie där maktthavare och företeelser speglas genom bisarra men träffande konfrontationer. Moores senaste tv-show, *The Awful Truth* visades i svensk teve under titeln *Michael Moores USA* och bygger vidare på liknande konfrontationer och happenings. Kampanjer för färgglada plånböcker i stället för svarta (eftersom polisen ofta skjutit mot

folk i tron att deras plånbok varit ett vapen) eller mjukispistolfiguren Pistol Pete som vill lära barn att vapen bara är som vilket verktyg som helst, en skrivmaskin eller en hushållsassistent. En ironisk känga till NRA:s barnmaskot Eddie Eagle.

Moore har också gett ut flera böcker. Den senaste, "Korkade vita män", som bland annat anklagar George Bush för valfusk, låg klar för utgivning just innan den 11 september men stoppades av förlaget. Proteststormar ledde dock till att man ändå gav ut boken utan strykningar.

Källor och fördjupning

Michael Moores hemsidor:
www.michaelmoore.com www.dogeatdogfilms.com

National Rifle Associations (NRA) hemsida: www.nra.org

Röda Korsets hemsida: www.redcross.se (Här kan du beställa undersökningen om attityder till handeldvapen i Sverige)

Filmens svenska hemsida:
www.bowlingforcolumbine.nu
Sight & Sound – The Monthly Film Magazine, November 2002 (The egos have landed, artikel om Moore och *Bowling for Columbine* av Jon Ronson)

Film & TV, nr 3 2002 (Med humorn som vapen, intervju med Moore av Gunnar Rehlin från Cannesfestivalen 2002)

Ordfront Magasin, nr 10 2002 (Varning för Moore!, artikel och intervju med Moore av Carsten Palmær samt utdrag ur boken *Korkade vita män*)
Korkade vita män, av Michael Moore, Ordfront Förlag, 2003

The Culture of Fear: Why americans are afraid of the wrong things, av Barry Glassner, N Y 1999

popcorn, Gymnasieungdomar skriver om sin syn på filmvåld, Vårdsskildringsrådet, 2001

PRODUKTIONSUPPGIFTER

USA 2002

Manus & regi: Michael Moore

Musik: Jeff Gibbs

Foto: Brian Danitz, Michael McDonough

Klippning: Kurt Engfehr

TEKNISKA UPPGIFTER

Speltid: 120 min

Format: 1:185

Ljudsystem: Dolby Stereo

Censur: Från 11 år

Svensk premiär: 7 februari 2003

DISTRIBUTION

Sandrew-Metronome, Box 5612, 114 86 Stockholm Tel. 08-762 17 00, fax 08-10 38 50 www.sandmet.com

